

Kiedy słowa ranią. Przemoc emocjonalna wobec uczniów ze strony dorosłych w placówce edukacyjnej

Scenariusz spotkania dla Rady Pedagogicznej

Charakterystyka zajęć

Czas trwania spotkania:

90 minut

Grupa:

rada pedagogiczna/nauczyciele i inni pracownicy pedagogiczni

Prowadzący:

psycholog/pedagog szkolny lub członek zespołu ds. ochrony dzieci

Forma:

warsztatowo-refleksyjna

Liczba osób uczestniczących:

dowolna, z możliwością pracy indywidualnej, w parach i małych grupach

Główny cel:

uwrażliwienie pracowników placówki na możliwość występowania przemocy emocjonalnej wobec dzieci ze strony dorosłych pracujących w placówce, a także rozwijanie umiejętności:

- rozpoznawania zachowań, które mogą krzywdzić emocjonalnie,
- odróżniania stawiania granic i wymagań od przemocy,
- zauważania sytuacji, w których zachowanie dorosłego przekracza granice profesjonalnej relacji z uczniem,
- reagowania, gdy pracownik obserwuje krzywdzące zachowanie innego dorosłego,
- refleksji nad własnym językiem, reakcjami i sposobami sprawowania kontroli nad grupą,
- budowania kultury placówki, w której dobrostan i godność dziecka są traktowane jako odpowiedzialność całego zespołu.

Ważne:

To spotkanie powinno być prowadzone w tonie szacunku, zrozumienia i nieoceniania.

Może się tak zdarzyć, że obecność przedstawicieli dyrekcji nie będzie sprzyjała otwartości i wzbudzi obawy przed konsekwencjami. Jednak wszystko jest zależne od klimatu, jaki panuje w szkole i pozostawiamy tę kwestię do decyzji osoby prowadzącej.

Warto już na początku powiedzieć:

Nie spotykamy się dzisiaj po to, żeby oceniać swoje zachowania czy konkretne sytuacje, które miały miejsce w naszej szkole. Spotykamy się po to, żeby przyjrzeć się zachowaniom, które mogą pojawiać się w każdej placówce, aby móc wcześniej je zauważyć – u siebie i u innych.

To szczególnie ważne, ponieważ temat może wywoływać zaprzeczanie, obronę, racjonalizowanie lub poczucie zagrożenia.

Przebieg spotkania

Spotkanie

Czas: 90 minut

Wprowadzenie (10 minut)

Cel:

stworzenie bezpiecznych ram, pokazanie, że temat dotyczy nie tylko „skrajnych przypadków”, zapowiedzenie, że spotkanie będzie wymagało autorefleksji.

Wypowiedź OP:

Dzisiaj chcemy porozmawiać o czymś, co może być trudne, ponieważ dotyczy naszej codziennej pracy.

Przemoc wobec dzieci kojarzymy często z zachowaniami bardzo wyraźnymi: krzykiem, wyzwiskami, groźbami czy upokarzaniem.

Tymczasem krzywdzenie emocjonalne może być znacznie bardziej subtelne. Może pojawić się w jednym zdaniu, geście, sposobie zwracania się do dziecka, publicznym komentarzu albo w powtarzającym się sposobie traktowania konkretnego ucznia.

Co więcej – nie zawsze osoba, która zachowuje się w sposób krzywdzący, ma intencję skrzywdzenia dziecka.

Dlatego dzisiejsze spotkanie nie jest o tym, kto jest dobrym, a kto złym nauczycielem.

Jest o tym, jak nasze zachowania mogą być odbierane przez dziecko i gdzie przebiega granica pomiędzy wymaganiem, dyscyplinowaniem czy stawianiem granic a przemocą emocjonalną.

Chcemy również porozmawiać o sytuacji szczególnie ważnej: co robię, kiedy widzę, że inne dorosłe osoby w placówce traktują dziecko w sposób, który budzi mój niepokój?

To jest temat odpowiedzialności całego zespołu.

Kontrakt:

1. Rozmawiamy o zachowaniach, nie oceniamy konkretnych osób.
2. Nie przywołujemy nazwisk dzieci ani pracowników.
3. Możemy mieć różne opinie.

4. Nie musimy ujawniać osobistych doświadczeń.
5. Traktujemy temat poważnie, ale bez wzajemnego zawstydzania.
6. Nie analizujemy konkretnych przypadków, rozmawiamy z poziomu meta.
7. Nie dajemy sobie rad dotyczących konkretnych dzieci i sytuacji.
8. ...?

Część 2. Co dziecko może usłyszeć? (15 minut)

Ćwiczenie otwierające

OP wyświetla lub odczytuje kolejno komunikaty:

„Ile razy mam ci to tłumaczyć?”

„Z tobą zawsze jest problem.”

„Popatrzcie na niego. Czy ktoś jeszcze zachowuje się w ten sposób?”

„Jeżeli nie potrafisz się zachować jak człowiek, to wyjdź.”

„Wszyscy już skończyli, tylko ty jak zwykle nie.”

„Nie mam zamiaru z tobą dyskutować.”

„Przez ciebie cała klasa traci czas.”

„Jak można być aż tak nieuważnym?”

Pytanie do OU:

„Które z tych zdań mogą być po prostu wyrazem frustracji nauczyciela, a które mogą już mieć charakter krzywdzący?”

Nie należy od razu podawać odpowiedzi. OU mogą sami odpowiedzieć sobie na to pytanie, zagłosować anonimowo online lub na wcześniej przygotowanych kartkach.

Kluczowa refleksja:

Czy o tym, czy komunikat jest krzywdzący, decyduje wyłącznie intencja osoby dorosłej?

Następnie: *Co jeszcze ma znaczenie?*

Warto zebrać odpowiedzi:

- częstotliwość,

- kontekst,
- relacja siły,
- wiek i poziom rozwoju dziecka,
- sposób wypowiedzenia,
- publiczny/prywatny charakter,
- cel komunikatu,
- skutki dla dziecka,
- to, czy zachowanie jest elementem powtarzającego się wzorca.

Ważne:

Jednorazowy błąd dorosłego nie musi oznaczać przemocy. Ale powtarzające się upokarzanie, ośmieszanie, zastraszanie czy poniżanie dziecka nie staje się akceptowalne tylko dlatego, że dorosły był zdenerwowany.

Część 3. Czym jest przemoc emocjonalna? (20 minut)

OP omawia cztery obszary zachowań

1. Poniżanie i ośmieszanie

- wyśmiewanie błędów,
- ironizowanie z dziecka,
- komentowanie wyglądu, inteligencji, możliwości,
- zawstydzanie na forum grupy,
- porównywanie w sposób degradujący.

2. Zastraszanie i groźby

- „Zobaczysz, co będzie”,
- grożenie konsekwencjami nieadekwatnymi do sytuacji,
- budowanie atmosfery lęku,
- wykorzystywanie pozycji dorosłego do podporządkowania dziecka.

3. Odrzucanie i dewaluowanie

- ignorowanie dziecka,
- demonstracyjne okazywanie niechęci,
- komunikaty sugerujące, że dziecko jest „problemem”,
- etykietowanie: „leniwy”, „głupi”, „trudny”, „bezczelny”.

4. Nadużywanie przewagi dorosłego

- zawstydzanie jako metoda wychowawcza,
- karanie poprzez izolowanie lub wykluczanie,
- celowe wzbudzanie poczucia winy,
- wykorzystywanie informacji o dziecku do jego upokarzania,
- publiczne ujawnianie trudności lub problemów dziecka.

Ważne rozróżnienie:
WYMAGANIE ≠ PRZEMOC

Omówienie różnicy na poniższych przykładach:

Profesjonalne stawianie granicy

„Nie zgadzam się na obrażanie innych.”

„To zachowanie łamie zasady.”

„Porozmawiamy po lekcji.”

„Masz możliwość poprawy.”

Zachowanie krzywdzące

„Jesteś beczelny.”

„Z tobą zawsze są problemy.”

Publiczne zawstydzanie

„I tak nic z ciebie nie będzie.”

Pytanie do OU:

Czy dziecko może wyjść ze spotkania z dorosłym ze złością, wstydem albo poczuciem oczarowania – i jednocześnie nie być przez niego skrzywdzone?

Tak.

To bardzo ważne rozróżnienie.

Dorosły ma prawo stawiać granice. Dziecko ma prawo być niezadowolone z granicy. Nie ma natomiast potrzeby poniżania dziecka, żeby granica była skuteczna.

Część 4. Nieprzekraczalna granica (20 minut)

OU pracują w parach lub 4-osobowych zespołach.

Każdy zespół otrzymuje sytuację.

Sytuacja 1

Uczeń po raz kolejny nie ma pracy domowej. Nauczyciel mówi przy całej klasie: „Może tym razem powiesz nam wszystkim, co właściwie robisz zamiast się uczyć?”

Sytuacja 2

Uczennica płacze podczas lekcji. Nauczyciel mówi: „Przestań przesadzać. Nie jesteś już małym dzieckiem.”

Sytuacja 3

Uczeń przeszkadza podczas lekcji. Nauczyciel spokojnie mówi: „Przerywasz innym. Teraz proszę cię o ciszę. Jeśli trudno ci się skoncentrować, po lekcji zastanowimy się, co możemy z tym zrobić.”

Sytuacja 4

Nauczyciel mówi do ucznia: „Widzę, że znowu nie przygotowałeś się do sprawdzianu. W twoim przypadku chyba już nic nie pomoże.”

Sytuacja 5

Uczennica odpowiada błędnie. Nauczyciel mówi: „To nie jest dobra odpowiedź. Spróbujmy jeszcze raz. Zastanów się, z czego wynika ten wynik.”

Zadanie

Każda grupa odpowiada na poniższe pytania:

5. Co dokładnie robi dorosły?
6. Co może poczuć dziecko?
7. Czy zachowanie jest adekwatne?
8. Czy widzimy przekroczenie granicy?
9. Jak można powiedzieć/zrobić to inaczej?

Pytanie końcowe:

Dlaczego czasami tak trudno nam zauważyć, że zachowanie dorosłego jest krzywdzące?

OP zbiera odpowiedzi.

Możliwe odpowiedzi:

- „zawsze tak było”,

- normalizacja krzyku,
- przekonanie, że „dzieci trzeba twardo wychowywać”,
- stres i przeciążenie nauczyciela,
- przekonanie o dobrych intencjach,
- solidarność zawodowa,
- obawa przed oceną kolegi,
- skupienie wyłącznie na zachowaniu dziecka,
- przekonanie, że „to tylko słowa”.

Część 5. Moja reakcja ma znaczenie (10 minut)

OP zapisuje na flipcharcie **Zauważyłem/am coś, co mnie niepokoi**

I pyta: *Co zwykle powstrzymuje nas przed reakcją?*

OU podają odpowiedzi.

OP przedstawia „drabinę” reagowania:

Poziom 1: zatrzymanie sytuacji

Jeżeli sytuacja dzieje się właśnie teraz:

„Zatrzymajmy się na chwilę.”

„Myślę, że możemy powiedzieć to inaczej.”

„Porozmawiajmy o tym później, bez obecności całej klasy.”

Poziom 2: rozmowa z (współ)pracownikiem

Jak zacząć rozmowę?

„Zaniepokoiło mnie to, co powiedziałeś do ucznia.”

„Zastanawiam się, jak to mogło zostać odebrane przez dziecko.”

„Mam poczucie, że ten komentarz mógł być dla niego upokarzający.”

Poziom 3: konsultacja

Jeżeli sytuacja się powtarza lub budzi poważny niepokój:

- psycholog/pedagog,
- dyrektor,

- zgodnie z procedurami obowiązującymi w placówce (SOM).

Poziom 4: formalne reagowanie

W sytuacjach poważnych lub powtarzających się nie należy poprzestawać na koleżeńskej rozmowie. Reakcja na krzywdzenie dziecka jest odpowiedzialnością dorosłych – nie dziecka.

Część 6. Co możemy zrobić jako placówka? (10 minut)

Zaproś OU, aby indywidualnie dokończyli poniższe zdania:

„Od dziś chcę bardziej zwracać uwagę na...”

„W sytuacji, kiedy zobaczę zachowanie dorosłego, które mnie niepokoi, mogę...”

„Jako zespół potrzebujemy...”

OP zbiera odpowiedzi i zapisuje na flipcharcie.

Na koniec warto zapisać **3 konkretne działania placówki**, np.:

1. wspólne ustalenie standardów komunikacji z uczniami/uczennicami (weryfikacja/uzupełnienie zasad bezpiecznych relacji dorosły-dziecko SOM),
2. korzystanie ze wspólnych zasobów i znalezienie sposobu jak można się wzajemnie wspierać w sytuacjach, które są trudne,
3. regularne omawianie trudnych sytuacji,
4. jasna ścieżka zgłaszania zachowań budzących niepokój (weryfikacja/uzupełnienie procedury interwencji w przypadku podejrzenia krzywdzenia ze strony pracownika/czki placówki SOM).

Zakończenie (5 minut)

OP kończy spotkanie refleksją: *Dzieci nie potrzebują dorosłych, którzy nigdy się nie denerwują, nigdy nie popełniają błędów i zawsze reagują idealnie. Potrzebują dorosłych, którzy potrafią zauważyć, kiedy ich sposób reagowania przekracza granicę. Potrzebują również innych dorosłych, którzy mają odwagę powiedzieć: „Zatrzymajmy się. To nie jest sposób, w jaki chcemy traktować dzieci”. Ochrona dzieci nie polega wyłącznie na reagowaniu na najbardziej drastyczne sytuacje. Polega również na tworzeniu takiej kultury pracy, w której upokarzanie, ośmieszanie, zastraszanie czy poniżanie dziecka nie jest uznawane za normalny element wychowania. Każdy z nas może popełnić błąd. Naszą odpowiedzialnością jest jednak to, co zrobimy, kiedy ten błąd zauważymy – u siebie albo u innej osoby.*

Jeśli jest taka możliwość, zaproponuj OU możliwość indywidualnej rozmowy w związku ze spotkaniem.

